

УДК 007:304:070

ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МЕДІАКРИТИКИ

Алла Миколаєнко

Київський національний університет культури і мистецтв
вул. Євгена Коновальця, 36, Київ, 01601, Україна
 <https://orcid.org/0000-0003-2869-8140>
alla-mykolaenko@ukr.net

В умовах сучасного інформаційного простору та потреби регулювання діяльності ЗМІ актуальним є вивчення сегмента медіакритики України. Важливими для дослідження постають її жанрові форми, що дають змогу систематизувати й урізноманітнювати критичні матеріали. Предметом вивчення стали публікації медіакритичних видань «Телекритика», «Детектор медіа», «MediaSapiens», «MediaLab» та «Медіакритика». Мета статті — проаналізувати інформаційні, аналітичні, художньо-публіцистичні жанри медіакритичних видань України. У статті використано системний метод, а також методи порівняння, аналізу, синтезу. Уперше розглянуто жанрові аспекти провідних українських медіакритичних видань, особливості їх контенту з огляду на трансформаційні процеси в межах журналістики та критики. У статті йдеться про специфіку використання інформаційних жанрів медіакритики (замітки, інтерв'ю), що представлені переважно класичними формами. Увагу акцентовано на аналітиці, у публікаціях якої найчастіше артикулюються проблеми об'єктивності та заангажованості інформації, суспільної довіри до ЗМІ, поширення фейків і замовних матеріалів. За допомогою аналітичних жанрів медіакритика виводить обговорення актуальних питань масових комунікацій за межі вузького кола фахівців. Проаналізовано найпопулярніший в усіх українських медіакритичних виданнях жанр статті, що найбільше імпонує основним цілям медіакритики — сприяти нейтралізації та корекції негативних проявів у діяльності ЗМІ, орієнтувати аудиторію в інформаційному просторі. Також у статті розглянуто аналітичні жанри рецензії та огляду, які засвідчують ціннісні орієнтири медіакритики. Окремо йдеться про художньо-публіцистичні жанри (фейлетон, памфлет), які на сьогодні менш представлені в журналістиці, хоча вони й стали основою для написання медіакритичних блогів. Наголос зроблено на процесі зміщення жанрових меж, дифузії жанрів, зокрема й у медіакритиці. Відповідно жанровий спектр критики ЗМІ є умовним і передбачає постійні зміни. У підсумку зазначено, що медіагалузь в Україні має розмаїту та широко представлену жанровими формами критичну рецепцію. Водночас медіакритика перебуває на стадії формування усталеної методології, на відміну від мистецької критики. Жанрові форми медіакритики не виходять за межі журналістики, але мають специфіку написання та спрямування матеріалів. Зроблено акцент на тому, що перспективним напрямом є вивчення питання жанрових трансформацій у медіакритиці.

Ключові слова: медіакритика; жанри медіакритики; трансформації жанрів; дифузія жанрів.

Кінокритика, літературна, театральна та музична критика вже давно закріпилися як окремі напрями репрезентації мистецьких явищ і тенденцій. Порівняно з ними медіакритика — відносно нова галузь, що нині є механізмом саморегуляції засобів масової інформації. Медіакритику сьогодні називають «п'ятою владою»: вона є способом суспільного моніторингу журналістики з одного боку, а з другого — сприяє збереженню суспільної довіри до ЗМІ. Медіакритика є сукупністю процесів аналізу, інтерпретації та оцінювання змісту медіатекстів різних жанрів і видів, що позначається на сприйнятті контенту сучасних ЗМІ та їх відображенні в масовій свідомості аудиторії.

Медіакритичні видання, спрямовані на аналіз роботи журналістських видань, з'явилися в Україні у 2000-х роках. Критика ЗМІ стала одним із

сегментів журналістики. Відповідно жанрові форми медіакритики кардинально не відрізняються від жанрів журналістики в цілому. Водночас досвід критики ЗМІ засвідчує специфіку функціонування жанрів і їх трансформацію у зв'язку з потребами критичного висвітлення та інтерпретації тенденцій і проблем розвитку преси, радіомовлення, телебачення, мережевих медіа. До того ж, якщо мистецька критика має на сьогодні усталену, напрацьовану роками методологію, то медіакритика лише починає її формувати.

Питання жанрів медіакритики в Україні привертало увагу науковців лише дотично, у контексті загальної проблематики. Зокрема йдеться про праці О. Довженка (2013), А. Сулім (2015). Проте дослідники досі не розглядали жанрових форм медіакритики комплексно й наочно.

Медіакритика сьогодні стрімко розвивається у зв'язку з особливостями та трансформаціями сучасного інформаційного простору. Визначальною рисою медіакритики є її зверненість до поточної практики сучасних медіа: ідеться про оперативне реагування на особливості діяльності медіа та специфіку їхнього контенту, що мають актуальне суспільне значення. Крім того, важливим є вектор медіаосвіти та медіаграмотності в Україні, який безпосередньо пов'язаний із діяльністю медіакритичних видань.

Жанрова диференціація матеріалів медіакритики допомагає вибудувати для автора чіткий напрям і цілі роботи над текстом. Відповідно жанри є своєрідними регуляторами діяльності автора, водночас вони забезпечують різноманітність матеріалів на одну й ту саму тему.

О. Довженко слушно зазначає: «Жанрові й тематичні межі медіакритики розмиті: вона межує з критикою різних родів мистецтва, політичною та соціальною публіцистикою, есеїстикою, навіть художньою літературою» (2013, с. 132). Ідеться передусім про основні принципи та методи, сформовані в межах критики тексту. Тобто медіакритики керуються готовими моделями, методами, трансформуючи їх відповідно до специфіки галузі медіа. Водночас О. Довженко наголошує: «Специфіка об'єкта різнить медійну критику від мистецької (літературної, театральної, кінокритики), адже процес і продукт виробництва у медіа є насамперед утилітарним — покликаним задовільняти потреби суспільства в інформації — й лише почасти творчим. Це робить медіакритику менш залежною від жанрових канонів публіцистики» (2013, с. 132). Таке твердження дає підстави зосередитися на медіакритиці, яка передусім залишається галуззю журналістики й не переходить у художню публіцистику, хоча частково використовує її теоретичну базу.

Розглянути жанрові форми варто на основі матеріалів нинішніх українських медіакритичних видань «Телекритика», «Детектор медіа», «MediaSapiens», «MediaLab» та «Медіакритика». Саме ці видання є активними представниками галузі журналістики про медіа. «Телекритика» — один із найстаріших українських медіакритичних сайтів. Видання було засноване 2001 року та кілька разів трансформувалося й оновлювалося. Воно досі залишається в об'ємі основних видань, що орієнтовані на професійне середовище телевізійників. «Телекритика» є одним із видань громадської організації «Детектор медіа», до якої належать також «MediaSapiens» та однойменне видання «Детектор медіа». Важливою є й діяльність видань «MediaLab» і «Медіакритика». Якщо «MediaLab» спрямований передусім на популяризацію медіаосвіти, то «Медіакритика» репрезентує наукові та науково-популярні розвідки в площині сучасних українських медіа. Усі виокремлені видання — різнопланові, проте мають одну спільну місію — моніторити й представляти діяльність

українських медіа, розвивати медіаграмотність і медіаосвіту, виявляти закономірності, тенденції та проблеми розвитку медіапростору сьогодення.

Теоретики журналістики як опорну класифікацію найчастіше використовують поділ жанрів на інформаційні, аналітичні та художньо-публіцистичні. Такої класифікації дотримуються М. Василенко (2007), В. Здоровага (2004), О. Тертичний (2002), В. Шкляр (2000). Основою виокремлення трьох груп жанрів є стійкі ознаки, які характерні для трьох типів відображення дійсності: емпіричного, теоретичного та художньо-дослідницького. Відповідно інформаційність, аналітичність, художність постають основними ознаками журналістських текстів. Крім того, враховуються критерії поділу матеріалу на жанри, які визначив В. Здоровага: об'єкт відображення (конкретний життєвий матеріал, покладений в основу тексту), призначення матеріалу (мета, яку ставлять перед собою медійник і редакція), масштаб охоплення дійсності, особливості літературно-стилістичних засобів вираження задуму. Підхід до поділу жанрів на інформаційні, аналітичні, художньо-публіцистичні є традиційним у журналістознавстві. Система критеріїв, за допомогою якої розмежовує жанри періодичного друку О. Тертичний, також трискладова. Проте дослідник серед критеріїв спирається не на об'єкт, як В. Здоровага, а на предмет відображення та звертає увагу передусім на те, що предмет у журналістському творі відмінний від об'єкта відображення і є «певним аспектом об'єкта» (Тертичний, 2000, с. 13).

Оскільки медіакритика — один із сегментів журналістики, то й жанри відповідно залишаються незмінними. Безумовно, медіакритика має особливості використання та представлення жанрових форм, які пов'язані з тим, що вона окреслює не лише критику контенту медіа і проблематики роботи медіа в умовах сучасного суспільства, а й передбачає науковий аналіз діяльності медіа та публіцистичність. Завданням журналіста-медіакритика не є демонстрація наукового рівня розкриття проблеми чи наукового стилю викладу: ця ознака розкривається в підтексті матеріалу.

У межах медіакритики є місце всім трьом групам жанрів журналістики. Найбільш фактографічно та структуровано характеризують медіадійсність інформаційні жанри журналістики. Для матеріалів інформаційних жанрів медіакритичних видань характерні скупість або відсутність художньо-зображальних засобів, підкреслена логіка викладу тексту, концентрація уваги навколо фактажу.

У новинних рубриках видання «Телекритика», «Детектор медіа», «MediaSapiens» активно публікують замітки. Цей жанр переважно будується за класичними канонами «перевернутої піраміди»: головний факт виноситься на початок, а другорядні розташовуються в матеріалі залежно від ступеня їх значущості. Жанрова манера

медіакритики відзначається наявністю елементів аналітики в інформаційних жанрах, зокрема й замітці. Це помітно вирізняє авторську манеру подачі матеріалу: «У топ-20 найзгадуваніших у теленовинах нардепів лише чотири жінки» («MediaSapiens», 19.09.2020), «Євробачення-2021 точно відбудеться: є чотири варіанти проведення конкурсу» («Детектор медіа», 18.09.2020).

З інформаційних жанрів поширеним у медіакритиці є також інтерв'ю. Діалогічне мовлення жанру реалізується у вербально-візуальній практиці емоційного впливу на інтелектуального адресата. Не менш важливим є авторитет героїв інтерв'ю, адже в медіакритиці ними переважно є відомі фахівці в галузі медіа, які формують сьгодні національний медіапростір і мають значущі для аудиторії творчі досягнення.

Переважно в заголовки інтерв'ю виноситься або актуальна проблема (Пандемія показала: Україні потрібна науково-популярна журналістика, «MediaSapiens», 14.05.2020), або цитата героя інтерв'ю (Майкл Щур, «Телебачення Торонто»: «Єдиний спосіб заробляти на контенті хороші гроші в Україні — створювати його українською», «MediaSapiens», 30.01.2020).

Інтерв'ю посідає особливе місце серед інформаційних жанрів, оскільки це специфічний тип вербальної інтеракції. Як зазначає О. Сахарова, «у ньому поєднується міжособистісне контактне спілкування співрозмовників — журналіста (кореспондента, інтерв'юера) та респондента — з опосередкованим, дистантним спілкуванням з масовим адресатом» (2012, с. 117). Тому в медіакритиці інтерв'ю як особистісно спрямований жанр передбачає створення максимальної довіри аудиторії та включення її в діалог із журналістом на опосередкованому рівні сприйняття.

Значно виразніше і більш кількісно в контексті медіакритики представлені жанри аналітики. Проте А. Сулім зауважує: «Серед медіакритиків ще не сформувалась усталена система критеріїв, за якими здійснюється оцінка. Завданням медіакритиків на сьогодні є виявлення проблемних питань функціонування мас-медіа, підняття рівня медіаграмотності громадян, формування у них вміння критично мислити» (2015, с. 43). В аналітичних матеріалах медіакритики на сьогодні найчастіше артикулюються такі проблеми, як об'єктивність і заангажованість висвітлення інформації, довіра до медіа, засилля фейків та джінси, українсько-російська інформаційна війна.

«Найбільш важливим для масової медіаосвіти жанром у медіакритиці експерти в цілому вважають аналітичну статтю про процеси, події (минулого і сьогодення) в медійній сфері» (Левицкая, 2016, с. 34), що є цілком обґрунтованим явищем. Логічна послідовність викладу, аргументованість, причинно-наслідкові зв'язки, прогностичність — ці ознаки жанру статті дають змогу авторам-медіакритикам звернути увагу аудиторії на найактуальніші питання медіадійсності

(економічні, політичні, соціальні, культурні проблеми діяльності медіа, усебічне висвітлення їхньої специфіки, зв'язки між певними явищами й тенденціями). Стаття в медіакритиці — це той жанр, який відповідає запитам сучасного суспільства, адже порушує саме ті питання, які потребують акцентуаційних змін та уваги з боку аудиторії. Таким способом медіакритика виводить обговорення актуальних проблем масових комунікацій за межі вузького кола фахівців.

Стаття — це жанр, який найчастіше присутній в усіх українських медіакритичних виданнях, адже найбільш імпонує основним цілям медіакритики — сприяти нейтралізації та корекції негативних проявів у діяльності медіа, контролювати медіасуспільство й орієнтувати аудиторію в інформаційному просторі.

У контексті медіакритики переважно йдеться про статті проблемного характеру: Дар'я Сенишин «Соратники білоруської пропаганди: як працює дезінформація під час народного гніву» («Медіакритика», 27.08.2020), Іра Рефаті «ЗМІ на карантині: як холдинги вибудовують дистанційну роботу» (13.04.2020). Крім того, «MediaLab» акцентує увагу на медіаосвітньому напрямку статей: Оксана Расулова «Як писати про кіно?» (01.07.2020), Олена Лауценко «Навіщо редакціям робити редизайн сайтів» (14.09.2020), Галина Салдан «Як медіа працюють з різними поколіннями» (29.07.2020). Ідеться про медіакритичні внутрішньокорпоративні статті, які розкривають особливості роботи з текстами та специфіку діяльності сучасних медіа. Такі публікації спрямовані насамперед на розвиток медіагалузі та вдосконалення її рівня. Зокрема саме жанр статті дає змогу автору максимально проявити свій аналітичний потенціал, описати проблему багатогранно та дати можливість аудиторії зробити власні висновки. Відповідно стаття є незамінним жанром, коли йдеться про матеріали, пов'язані з медіаосвітою та медіаграмотністю.

Важливе значення серед медіакритичних жанрів має також рецензія, що передбачає детальний аналіз медіатвору з метою встановлення його зовнішніх зв'язків (соціальних, загальнокультурних), а також загальнолюдської цінності, формування в аудиторії естетичних ідеалів. Автори мають представити й оцінити твори, застосовуючи аналітичні методи пізнання, які відповідно продукують манеру викладу думки. У жанрі рецензії активізується авторський монолог, що продукує такі форми вираження свідомості, як метафоризація мислення та емоційно-образна інтерпретація фактів і явищ.

У межах медіакритики найбільше йдеться про кінорецензію. Варто зауважити, що саме кіно може бути предметом і кінокритики, і медіакритики. Але в першому випадку акцент буде спрямований на аналіз фільму як художнього цілого, а потім — на контекст зовнішніх зв'язків твору та його впливів. У другому випадку — навпаки.

Матеріали в жанрі рецензії є постійними й важливими з огляду на розвиток сучасного українського кінематографу та популяризації української тематики у світовому кіно: Світлана Ославська «Фрилансер Джонський» («MediaLab», 30.07.2020), Максим Черкас «Випалена земля — рецензія на фільм “Атлантида”» («Телекритика», 01.10.2020).

У контексті вивчення жанру рецензії У. Зьомко наголошує на категорії «діалогічність»: «Особливості процесу діалогізації у текстах рецензій зумовлені змінами, які відбулися у критиці, а саме: відмова від імперативності, позиції вчителя та ідеолога уможливають комунікацію на умовах рівноправності» (2019, с. 187). Водночас, як зазначає дослідниця, рецензія за формою залишається монологічною, оскільки йдеться про ілюзію прямого спілкування, тобто відбувається імітація діалогу з аудиторією. Діалогічність є особливо цінною в розрізі медіакритики з огляду на те, щоб не імперативно нав'язувати суб'єктивні оцінки, а спрямовувати читачів медіакритичних видань у сприйняття медійного простору, давати можливість розвивати власне критичне мислення.

Активний у використанні медіакритиками аналітичний жанр огляду, основне завдання якого — показати ціннісні орієнтири журналістики в зрізі контенту, що продукується сучасними медіа. Об'єктами аналізу матеріалів є не лише ЗМІ, а і їх контент: Ілона Громяк «Сомельє, забуті предки та історії з гримерки: 15 пізнавальних україномовних телеграм-каналів» («MediaSapiens», 13.07.2020), Дар'я Сенишин «Топ-5 методів дезінформації в епоху COVID-19» («Медіакритика», 28.07.2020). Огляди є постійними жанрами рубрики «Моніторинг» видання «Детектор медіа». Йдеться про огляди новин, ток-шоу, відеоблогів, фейків, які дають змогу демонструвати читачам постійну картину медіапростору з його змінами та сталими тенденціями. Огляди «Детектора медіа» датовані, що допомагає зорієнтуватися в часі та відстежити закономірності чи проблеми в ЗМІ: Олександр Крумін «Парад самопроголошених переможців місцевих виборів. Огляд політичних ток-шоу за 16–20 листопада 2020 року» («Детектор медіа», 23.11.2020), Петро Бурковський «Кремлівська вакцина від коронавірусу є, а від демократії — немає. Огляд проникнення російської пропаганди в український медіапростір у жовтні 2020-го» («Детектор медіа», 17.11.2020). Оглядач поєднує функції хронікера, критика, репортера, аналітика, адже матеріалами допомагає аудиторії системно й цілісно уявити різні медійні явища та проблеми, виявити їхні взаємозв'язки і взаємозалежність. Основний метод огляду полягає в тому, щоб за допомогою глибокого розгляду певної сукупності фактів, об'єднаних часом, простором, познайомити аудиторію з процесами, що відбуваються в медіагалузі, тенденціями і проблемами, що виникли й потребують вирішення або уваги громадськості. Оглядаючи конкретне явище в зовнішніх і сутнісних

його характеристиках, автор медіакритичного матеріалу допомагає аудиторії сформулювати власну думку та дійти до певних уявлень чи ідей. Виразні деталі є опорними точками аргументації. На відміну від статті, у якій насамперед активно застосовують логічні доводи, в огляді першочергову роль мають приклади, деталі, які надають тексту наочність. Журналіст-оглядач привертає увагу до загальнозначущих проблем конкретними фактами, зупиняється на подробицях, аби потім вдатися до узагальнення.

Художньо-публіцистичні жанри, незважаючи на невтішні прогнози скептиків, також розвиваються і представлені публікаціями медіакритиків. Загалом такі матеріали передбачають індивідуальний авторський стиль, полемічність думки, використання художніх засобів.

Переважно художньо-публіцистичні матеріали можна знайти в рубриках «Блоги». Одним із використовуваних жанрів є фейлетон з його фактичною основою, авторським підтекстом, асоціативністю, іронією та сатиричністю: Борис Бахтєєв «Про що свідчить розмова Зеленського з Алієвим» («Детектор медіа», 23.09.2020), Марія Томак «Крим для них — це Діснейленд» (18.09.2020). Трапляється також жанр памфлету з притаманними йому гострою сатиричністю, сарказмом, експресивністю: Ярослав Зубченко «Мультимільйонер, плейбой, зірка каналів Медведчука. Хто такий Андрій Пальчевський?» («MediaSapiens», 11.09.2020). Художньо-публіцистичних матеріалів справді трапляється небагато, більше йдеться про аналітику й інформаційну журналістику. Проте є сенс зауважити, що художньо-публіцистичні жанри не зникають, а адаптуються до онлайн-журналістики та потреб вимогливого сучасного читача. Виграшною для публіцистики є наближеність і доступність до аудиторії, адже, поєднуючи ознаки журналістики й літературної творчості, автори не просто описують, поєднують, систематизують дані та повідомляють про події та їхні зв'язки і впливи, а й роз'яснюють, переконують, обговорюють, тим самим такі матеріали часто стають закликком до дій, підштовхують до певних рішень. Невимушеність і відвертість публіциста є запорукою довіри аудиторії, яка втомлюється від засилля інформаційного потоку.

Одним із основних майданчиків для сучасного розвитку медіакритики нині стала блогосфера. Мультимедійність, оперативність подачі інформації та відсутність строгих жанрових рамок сприяють тому, що в коментарях знаходимо своєрідне продовження допису блогера думками читачів. Медіакритика блогу не завжди претендує на достатній рівень обґрунтування та об'єктивності, зважаючи на емоційність, а інколи й різкість у межах сатири і сарказму. Водночас блоги є неформальним сегментом медіакритики, яку активно читає і якої потребує сучасна аудиторія. У контексті блогів медіакритики доречним є твердження О. Короченського: «Інтернет

забезпечує неможливу раніше загальнодоступність матеріалів медіакритики, можливість публічного представлення найширшого спектру поглядів і думок щодо медійної діяльності» (2003, с. 410). Дописи блогів сприймаються як менш заангажовані особні позиції, хоча оціночні судження та вподобання авторів не завжди можна вважати критеріями для загального оцінювання медіапростору.

Дискутивним є питання приналежності тих чи тих матеріалів блогів до медіакритичних. Щодо цього А. Сулім зазначає: «Мабуть, має значення задля якої мети створюється той чи інший блог та скільки зусиль автор буде прикладати. Хоча, звичайно, відсутність належної освіти досить часто дається взнаки та відображається на ґатунку текстів» (2015, с. 98). Блоги за своєю природою — це особисті щоденники, у яких особа автора обов'язково має бути ідентифікована. Формат блогу дає значно більшу свободу для творчості та висловлювань, ніж традиційна журналістика, адже втрачаються обмеження в змісті, формі, обсязі. Довільна форма щоденника зберігає відвертість і суб'єктивність авторської позиції, експресивність оціночних суджень.

Блоги, розташовані на сайтах медіакритичних видань («MediaSapiens», «Детектор медіа»), зберігають за собою завдання основного видання, тобто йдеться про виконання інформаційної та комунікативної функції. Проте все одно в матеріалах блогів на сайтах онлайн-ЗМІ є оригінальний авторський контент, який і вирізняє рубрику з-поміж інших. Можна говорити про певного роду відступи в блогах від жанрових чи тематичних принципів, але вони не виходять за межі основної місії та орієнтирів видання.

Варто зазначити, що всі розглянуті видання є онлайн-платформами, і це вкотре засвідчує сприяння мережевої комунікації розвитку медіакритики та її поширення серед не лише професійної, а й масової аудиторії. Усталені жанри журналістики в інтернет-просторі змінюються, набувають нових форм і форматів, адаптуючись до сучасних потреб та прерогатив аудиторії. Є підстави наголосити на процесі зміщення жанрових меж, дифузії жанрів, яка дедалі більше розвивається в умовах інформаційного суспільства. Зокрема йдеться про мультимедійні жанри інтернет-журналістики.

Досі серед науковців немає однастайності щодо того, є лонгрід жанром чи форматом. І. Тонкіх наголошує на тому, що «мультимедійна історія», або «лонгрід» — це радше не жанр, а формат, у якому можуть синтезуватися різні журналістські жанри та поєднуватися вербальний і візуальний контент та елементи дизайну (2017, с. 99–101). О. Градюшко зауважує, що лонгрід належить до аналітичних жанрів (2016, с. 192–197). М. Чабаненко називає лонгрід багатформатним жанром інтернет-журналістики (Чабаненко, 2018).

Особливостями лонгріду є такі ознаки: драматична структура тексту, сюжетна лінія,

суб'єктивний виклад інформації, розбиття матеріалу на частини в поєднанні з графічним контентом, верстка з використанням ефектів (Parallax, Back to top, Sticky). Відповідно йдеться про поєднання традиційних жанрів у новому форматі та в сучасному оформленні. Науковці С. Джейкобсон, Д. Маріно, Р. Гутше акцентують на сучасному розвитку літературної журналістики завдяки лонгріду (Джейкобсон, 2017, с. 527–546).

Лонгріди часто стають окремими проектами медіакритичних видань, як-от лонгрід «Все про суспільне мовлення в Україні», запущений «Детектором медіа» (vseprosm.detector.media).

Набули значення також художньо-публіцистичні жанри, зокрема відеофейлетони («Детектор медіа», <https://video.detector.media>). І цей факт іще раз засвідчує, що художньо-публіцистичні жанри нині актуалізуються у використанні ЗМІ.

Питання жанрів і форматів є суперечливим, водночас безумовним залишається факт трансформації традиційних жанрів в інтернет-просторі, адаптації традиційних форм до технологічного розвитку та потреб сучасного суспільства, яке сприймає передусім контент, що поєднує тексти, відео, графіку й інші можливості представлення інформації.

Окремі тексти важко ідентифікувати за їх належністю до певної жанрової групи, зокрема і в медіакритиці. О. Довженко акцентує на тому, що «медіакритичний дискурс може об'єднувати не лише тексти, але також їхні фрагменти, окремі висловлювання чи ідеї, незалежно від жанру» (2013, с. 132). Тому жанровий спектр медіакритики є лише умовним і передбачає постійні зміни, з огляду на розвиток журналістики в цілому.

Водночас варто наголосити на тому, що саме традиційна класифікація жанрів найповніше відображає систему сталих форм у журналістиці, що склались історично. У цьому плані слушною є заувага О. Миронової, яка підкреслює:

Пропонуючи до обговорення питання про трансформацію жанрів у сучасній журналістиці, цікаво звернутися до практики інших видів творчої діяльності. І тут ми побачимо цікаву закономірність: поява в живопису «Чорного квадрата» К. Малевича не звільнила митців-початківців від необхідності вчитися писати пейзажі та натюрморти; а модні твори пост-модерністів, які заперечують усі літературні традиції, не скасували й досі наявних роману, повісті та оповідання. (Миронова, 2011)

З міркуванням дослідниці варто погодитися. Адже попри трансформаційні процеси в межах онлайн-журналістики основна суть жанрів журналістики залишилася, набувши лише нових форм, авторських рішень і креативної манери подачі інформації. Є сенс говорити про мультимедійність, гіпертекстуальність, інтерактивність у сучасній журналістиці і в медіакритиці зокрема.

Ці нові можливості не применшують усталених норм, що стосуються жанрів, а навпаки, збагачують їх арсеналом нових варіантів представлення інформації та роблять її більш виразною й цікавою для аудиторії.

Таким чином, медіагалузь отримала розмаїту критичну рецепцію. В Україні медіакритика перебуває на стадії формування усталеної методології дослідження інформаційного простору, на відміну від мистецької критики. Жанрові форми медіакритики не виходять за межі журналістики в цілому, водночас мають специфіку написання та спрямування матеріалів. У медіакритичних матеріалах представлено весь спектр інформаційних, аналітичних і художньо-публіцистичних жанрів. Водночас акцент медіакритиків припадає передусім на аналітику. Публіцистика трапляється переважно в блогах, що є закономірним у зв'язку з розвитком інформаційного суспільства, онлайн-журналістики та постійним зміщенням і розмиттям жанрових меж. Жанрова диференціація в медіакритиці дає змогу авторам обирати зручну форму для втілення авторського задуму, тоді як аудиторії — можливість орієнтуватися в матеріалах та обирати потрібні до прочитання відповідно до своїх інформаційних потреб і запитів.

Жанри медіакритики з огляду на постійні трансформації в умовах онлайн-середовища потребують подальших досліджень науковців та уваги до тенденцій і проблем їх розвитку.

Покликання

- Василенко, М. (2007). *Динаміка розвитку інформаційних та аналітичних жанрів в українській пресі* (Автореф. дис. д-ра філол. наук. Київський національний університет ім. Тараса Шевченка).
- Градюшко, А. (2016). Современные мультимедийные форматы аналитических жанров журналистики. *Журналистика у суладдзі з жыццём: зб. навук. прац.* БДУ.
- Гриценко, О., Шкляр, В. (2002). *Основи теорії міжнародної журналістики*. ВПЦ «Київський університет».
- Довженко, О. (2013). Сучасна українська медіакритика: чинники формування, проблеми та перспективи. *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*, 37, 131–138.
- Здоровега, В. (2004). *Теорія і методика журналістської творчості*. ПАІС.
- Зьомко, У. (2019). *Лінгвокультурні, текстотвірні та гендерні особливості рецензії у кінокритиці (на матеріалі англійської та німецької мов)* (Дис. канд. філол. наук, Львівський національний університет ім. Івана Франка).
- Короченский, А. (2003). *Медиакритика в теории и практике журналистики* (Дис. д-ра филолог. наук. Санкт-Петербургский государственный университет).
- Левицкая, А. (ред.) (2016). *Синтез медиаобразования и медиакритики в процессе подготовки будущих педагогов*. Издательство Южного федерального университета.
- Миронова, О. (2011). Жанры журналистики: трансформация или адаптация? *Журналистика в 2010 году: СМІ в публичной сфере : материалы Международ. науч.-практ. конф., Москва, 7–9 февр. 2011 г.* Изд-во Моск. ун-та.
- Сахарова, О. (2012). Жанр інтерв'ю як спосіб вияву мовної особливості. *Стиль і текст*, 13, 116–121.
- Сулім, А. (2015). *Медіакритика в Україні: функції, тематика, проблематика* (Дис. канд. наук із соц. ком. Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара).

- Тертычный, А. (2000). *Жанры периодической печати*. Аспект Пресс.
- Тонких, І. (2017). *Интернет-журналистика. Жанры в интернете*. ЗНТУ.
- Цимбаленко Є. (2013). Трансформація видів журналістики: онлайн-журналістика. *Наукові записки Інституту журналістики*, 52, 117–121.
- Чабаненко, М. (2018). *Мультимедійність в інтернет-журналістиці*. Просвіта.
- Jacobson, S., Marino, J., Gutsche, J. (2016). The digital animation of literary journalism. *Journalism*, 17, 4. <https://doi.org/10.1177/1464884914568079>

References (translated and transliterated)

- Chabanenko, M. (2018). *Multymediinist v internet-zhurnalistytsi [Multimedia in online journalism]*. Prosvita.
- Dovzhenko, O. (2013). Suchasna ukrainska mediakrytyka: chynnyky formuvannya, problemy ta perspektyvy [Contemporary Ukrainian media criticism: factors of formation, problems and prospects]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Ser. Zhurnalistyka*, 37, 131–138.
- Gradyushko, A. (2016). Sovremennyye multymediynyye formaty analiticheskikh zhanrov zhurnalistiki [Modern multimedia formats of analytical journalism genres]. *Zhurnalistyka u suladdzi z zhytstsiom: zb. navuk. prats. BDU*.
- Grycenko, O., Shklyar, V. (2002). *Osnovy teorii mizhnarodnoyi zhurnalistyky [Fundamentals of the theory of international journalism]*. VPC "Kyivskiy universytet".
- Jacobson, S., Marino, J., Gutsche, J. (2016). The digital animation of literary journalism. *Journalism*, 17, 4. <https://doi.org/10.1177/1464884914568079>
- Korochenskiy, A. (2003). *Mediakritika v teorii i praktike zhurnalistiki [Media criticism in the theory and practice of journalism]*. (Extended abstract of Doctoral dissertation, Philology, St. Petersburg State University).
- Levitskaya, A. (Ed.). (2016). *Sintez mediaobrazovaniya i mediakritiki v protsesse podgotovki budushchik hpedagogov [Synthesis of media education and media criticism in the preparation of future teachers]*. Izdatelstvo Yuzhnogo federalnogo universiteta.
- Myronova, O. (2011). Zhanry zhurnalistiki: transformatsiya ili adaptatsiya? [Genres of journalism: transformation or adaptation?] *Zhurnalistika v 2010 godu: SMI v publichnoy sfere : materialy Mezhdunarod. nauch.-prakt. konf., Moskva, 7–9 fevr. 2011 g.* Izd-vo Mosk. un-ta.
- Sakharova, O. (2012). Zhanr interv'yu yak sposib vyjavu movnoi osoblyvosti [Genre interviews as a way of expressing language features]. *Styl i tekst*, 13, 116–121.
- Sulim, A. (2015). *Mediakrytyka v Ukraini: funktsii, tematyka, problematyka [Media criticism in Ukraine: functions, topics, issues]*. (Extended abstract of Doctoral dissertation, Social Communications. O. Honchar Dnipropetrovsk National University).
- Tertychnyy, A. (2000). *Zhanry periodicheskoy pechati*. Aspekt Press.
- Tonkikh, I. (2017). *Internet-zhurnalistyka. Zhanry v interneti [Online journalism. Genres on the Internet]*. ZNTU.
- Tsybalenko, Ye. (2013). Transformatsiia vydiv zhurnalistyky: onlainova zhurnalistyka [Transformation of types of journalism: online journalism]. *Naukovi zapysky Instytutu zhurnalistyky*, 52, 117–121.
- Vasylenko, M. (2007). *Dynamika rozvytku informacijnyh ta analitychnyh zhanriv v ukrayinskij presi [Dynamics of development of information and analytical genres in the Ukrainian press]*. (Abstract of Doctoral dissertation, Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv).
- Zdorovega, V. (2004). *Teoriya i metodyka zhurnalistykoyi tvorchosti [Theory and methods of journalistic creativity]*. PAIS.
- Zomko, U. (2019). *Linhvokulturni, tekstotvorni ta henderniosoblyvostiretsenzii u kinokrytytsi (namaterialianhliiskoi ta nimetskoi mov) [Linguo-cultural, text-forming and gender features of review in film criticism (based on English and German languages)]* (Extended abstract of Doctoral dissertation, Philology, Ivan Franko National University of L'viv).

GENRE FORMS OF MODERN UKRAINIAN MEDIA CRITICISM

Alla Mykolaenko

Kyiv National University of Culture and Arts, Ukraine

The research of the media criticism segment of Ukraine is relevant in the framework of the modern information space and the need to regulate the media. Important for the research are its genre forms, that allow to systematize and diversify critical materials. The subject of the research are media-critical editions “Telecritica”, “Detector Media”, “Media Sapiens”, “Media Lab” and “Mediacritica”. The purpose of the article is to analyze informational, analytical and artistic-journalistic genres of media-critical publications of Ukraine. The system method, methods of comparison, analysis and synthesis are used in the article. For the first time, genre aspects of the leading Ukrainian media critical resources, features of their content with regard to the transformation processes within journalism and criticism are considered. The article deals with the specifics of implementing information genres of media criticism (note, interview) which are presented mainly in classical forms. Emphasis is placed on analytics, the publications of which most often articulate the problems of objectivity and bias of information, public trust in the media, the spread of fakes and commissioned materials. With the help of analytical genres, media criticism brings to the level of discussion of topical issues of mass communication beyond a narrow circle of specialists. The most popular in all Ukrainian media-critical publications genre of the article is analyzed, which most aligns with the main goals of media-criticism, to promote neutralization and correction of negative manifestations in the media, to orient the audience in the information space. The article also considers the analytical genres of review and overview, which testify to the values of media criticism. Separately, we are talking about artistic and journalistic genres (feuilleton, pamphlet), which today are less represented in journalism, at the same time they have become the basis for writing media-critical blogs. Emphasis is placed on the process of shifting genre boundaries, diffusion of genres, including in media criticism. Accordingly, the genre spectrum of media criticism is conditional and involves constant changes. As a result, it is noted that the media industry in Ukraine has a diverse and widely represented by genre forms critical reception. At the same time, media criticism is at the stage of forming a well-established methodology, in contrast to art criticism. Genre forms of media criticism do not go beyond journalism, but have the specifics of writing and directing materials. Emphasis is placed on the fact that a promising area is the study of genre transformations in media criticism.

Keywords: media criticism; genres of media criticism; genre transformations; diffusion of genres.

Стаття надійшла до редколегії 22.10.2020